

Welfare zvířat chovaných v cirkusech

Napříč celým světem jsou pro účely cirkusového vystoupení drezírována exotická zvířata, především sloni, lvi, tygři, primáti, medvědi, ale i zvířata domácí jako jsou koně, psi apod. Je otázkou, zda je vůbec možné v podmínkách cirkusových vystoupení zajistit pohodu pro život exotických zvířat, nakolik jsou to zvířata divoká, zasluhující respekt a úctu ze strany člověka.

Jejich neustálé přemísťování, držení v omezeném prostoru a drezúra jsou často společností po celém světě odsuzovány. Dle Harris et al. (2006) je drezúra divokých zvířat nevhodná z hlediska nemožnosti zajistit dostatečně vhodné podmínky pro spokojený život. O jejich domestikaci za léta drezúry nemůže být řeč. Domestikace probíhá přes tisíce let a způsobí mimo jiné ztrátu plachosti u zvířat. Napříč celým světem byl odchován nízký počet zvířat určitého druhu divokého zvířete, aby bylo možno říct, že došlo k domestikaci. Navíc ani jeden cirkus nepotvrdil, že jím odchované zvíře je domestikované. Dále uvádí, že problémem je časté cestování v malých prostorech, nevhodných klecích z pohledu jejich etologických nároků. Ve srovnání s cirkusy je v zoo možno mnohem komplexněji zajistit welfare chovaných jedinců. Nebylo prokázáno, že by častým cestováním došlo k vymizení stresové reakce. Naopak je potvrzeno, že transport je jedním ze závažných stresorů. Stejně tak RSPCA, největší nezisková organizace pro ochranu zvířat, uvádí, že by zvířata neměla být vystavována podmínkám cirkusového života. Pravidelná přeprava, stísněné a holé dočasné ustájení, drezúra a vystupování, hlasité zvuky a davy lidí jsou pro zvířata často nevyhnutelnou realitou a velkým stresem. Mláďata chovaná pro účely cirkusového vystoupení nemají často možnost socializace, dostatečného pohybu ani přirozeného chování. U mnoha zvířat se v přímém důsledku života v zajetí objevují problémy s chováním a/nebo zdravotní problémy. Ke stejným názorům se přiklání mnoho dalších neziskových organizací, například MSPCA, organizace na ochranu opuštěných zvířat, která působí v Americe, ale i jinde ve světě. MSPCA (2021) navíc dodává, že mohou být exotická zvířata v cirkusech nebezpečná nejen pro svoje cvičitele, ale i pro publikum. Uvádí malý výčet nebezpečných incidentů, které se staly v souvislosti s putovními představeními pořádanými na území státu Massachusetts. Podrobnější seznam incidentů s cirkusovými zvířaty uvádí organizace Born Free USA (2021). Například v roce 2017 opice kapucínská na veletrhu v Brocktonu pokousala osmnáctiletou dívku, když zvíře krmila jablky, a musela být převezena na ošetření. Ve stejném roce se konalo představení „A Grizzly Experience“ v USA. To bylo náhle zrušeno poté, co medvěd během exhibice drápem zasáhl

ošetřovatele do obličejů. V roce 2017 byl také dokladován útek slonice z areálu cirkusu. Útek slonů byl zaznamenán mnohokrát i v jiných státech. Dále byly zdokumentovány další případy pokousání lidí opicemi, zabití ošetřovatelů tygry, lvy, napadení slony (MSPCA, 2021). Sloni navíc mohou přenášet tuberkulózu, zoonózu, která může být přenosná na člověka, což potvrzuje mnoho vědeckých studií (Une and Mori, 2007; Mikota and Maslow, 2011; Murphree et al, 2011; Backues and Wiedner, 2019; Miller et al., 2019). O této závažné a často přehlížené problematice hovoří i článek v National Geographic, kde Fobar (2020) uvádí prokázané případy nákazy slonů, jejich úmrtí a přenosu na lidi.

Přestože je obtížné posoudit životní podmínky zvířat v cirkusech a způsoby zacházení s nimi nebo jejich chování v cirkusech, je zřejmé, že dopad života v cirkusech na dobré životní podmínky zvířat může být velmi závažný. Iossa et al. (2009) ve své studii zkoumali, zda jsou divoká zvířata schopna spokojeně žít v podmínkách s neustálým přemísťováním. Protože chybí ucelený přehled o welfare divokých (tj. nedomestikovaných) zvířat v kočovných cirkusech, hodnotili welfare cirkusových zvířat, konkrétně jejich chování, zdraví, přepravní podmínky a ustájení. Ve studii byly porovnávány podmínky nedomestikovaných zvířat v cirkusech se stejnými druhy chovanými v zoologických zahradách. Zvířata v cirkusech trávila většinu dne v uzavřených prostorách, pouze 1-9 % dne zabíralo představení nebo trénink. Kotce pro zvířata byla výrazně menší, než uvádí minimální standardy zoologických zahrad pro výběhy. U cirkusových zvířat byly velmi často pozorovány abnormality v chování, především stereotypní chování, zejména když byla uvázána nebo zavřena ve vozech pro zvířata. Cirkusy mají z hlediska jejich provozu omezenou možnost zlepšení životních podmínek pro zvířata (především zvětšit prostor, obohatit prostředí a vhodně sestavovat sociální skupiny).

V současnosti jsou tedy cirkusy kontrolovány více či méně přísně legislativou dané země. V některých došlo dokonce k jejich zákazu či částečnému omezení. Například v Anglii došlo k zákazu využívání volně žijících zvířat pro účely drezúry od ledna roku 2020. Od prosince roku 2020 byl tento zákaz stanoven vládou i ve Walesu. Jako podpora pro toto rozhodnutí sloužil mimo jiné apel odborné společnosti alespoň na vyjmutí divokých zvířat z cirkusů. Byla sepsána podrobná publikace „The welfare of wild animals in travelling circuses“. Ta měla za cíl Welšské vládě vypracovat review ohledně divokých zvířat v cirkusech a jejich welfare a podložit tvrzení vědeckou literaturou. Mimo jiné obsahuje seznam třetích zemí a zemí v EU, které úplně, nebo částečně zakázaly vystupování zvířat v cirkusech. Jejich seznam je uveden v tabulce č. 1 pro země mimo EU a v tabulce č. 2 pro členské země EU.

Tabulka č. 1: Zákaz používání zvířat v cirkusech ve třetích zemích

Země mimo EU	Zákaz se vztahuje na	Odůvodnění
<i>Bolívie</i>	všechna zvířata	týrání zvířat
<i>Bosna a Hercegovina</i>	všechna zvířata	
<i>Kolumbie</i>	divoká zvířata	
<i>Kostarika</i>	divoká zvířata	zdraví zvířat
<i>Ekvádor</i>	divoká zvířata z volné přírody	
<i>Salvádor</i>	divoká zvířata	
<i>Indie</i>	některá divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Izrael</i>	divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Mexiko</i>	divoká zvířata	
<i>Panama</i>	divoká zvířata	
<i>Paraguay</i>	divoká zvířata	
<i>Peru</i>	divoká zvířata	
<i>Srbsko</i>	divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Singapur</i>	divoká zvířata	ochrana veřejnosti, welfare zvířat
<i>Tajwan</i>	chráněná divoká zvířata	ochrana veřejnosti, ochrana a welfare zvířat

Harris and Pickett (2006)

<i>UK</i>	volně žijící zvířata	
<i>Kanada</i>	omezené území - lokální zákazy	
<i>USA</i>	omezené území - lokální zákazy	
<i>Argentina</i>	omezené území - lokální zákazy	
<i>Chile</i>	omezené území - lokální zákazy	
<i>Brazílie</i>	omezené území - lokální zákazy	

Casamitjana (2015)

Tabulka č. 2: Zákaz používání zvířat v cirkusech v členských zemích EU

Členské země EU	Zákaz se vztahuje na	Odůvodnění
<i>Rakousko</i>	divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Belgie</i>	divoká zvířata	welfare zvířat
<i>Bulharsko</i>	divoká zvířata kromě delfínů	ochrana zvířat
<i>Chorvatsko</i>	divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Kypr</i>	všechna zvířata	
<i>Česká republika</i>	divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Dánsko</i>	některá divoká zvířata kromě slonů, lachtanů, zeber, lišek, norků a papoušků	welfare zvířat
<i>Estonsko</i>	divoká zvířata odchycená z volné přírody	ochrana zvířat
<i>Finsko</i>	divoká zvířata	welfare zvířat
<i>Řecko</i>	divoká zvířata	
<i>Maďarsko</i>	divoká zvířata odchycená ve volné přírodě	ochrana zvířat a divoké přírody
<i>Malta</i>	všechna zvířata	ochrana zvířat
<i>Nizozemí</i>	divoká zvířata	zdraví zvířat
<i>Polsko</i>	divoká zvířata odchycená ve volné přírodě	ochrana zvířat
<i>Portugalsko</i>	CITES druhy	ochrana divoké přírody, welfare zvířat, zdraví zvířat a ochrana veřejnosti.
<i>Slovensko</i>	CITES druhy	ochrana divoké přírody
<i>Slovinsko</i>	divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Švédsko</i>	některá divoká zvířata	ochrana zvířat
<i>Harris and Pickett (2006)</i>		
<i>Itálie</i>	všechna zvířata	
<i>Lucembursko</i>	některá zvířata	
<i>EuroGroup for Animals (2017)</i>		
<i>Irsko</i>	divoká zvířata	
<i>Lotyšsko</i>	divoká zvířata	
<i>Litva</i>	divoká zvířata	

<i>Rumunsko</i>	všechna zvířata	<i>EuroGroup for Animals (2021)</i>
-----------------	-----------------	-------------------------------------

Během ledna až července roku 2017 provedl EuroGroup for Animals průzkum v 19 členských zemích EU ohledně drezúry zvířat v cirkusech. Tento průzkum byl zaměřen na to, jaké země mají omezené využívání zvířat v cirkusech, nebo jejich úplný zákaz. Zda se jedná o zákaz na území celého státu nebo pouze o lokální omezení. Důvodem bylo rostoucí podezření o nedostatečném welfare a ochraně drezírovaných zvířat a kvůli bezpečnosti jak veřejnosti, tak i samotných zaměstnanců cirkusu. EuroGroup for Animals je organizace pro ochranu zvířat se sídlem v Bruselu, která usiluje o zlepšení welfare zvířat v Evropské unii. Tato skupina zastupuje organizace na ochranu zvířat ve 26 členských zemích EU a v několika dalších zemích. V současné době totiž veřejnost řeší etiku využívání volně žijících zvířat pro cirkusové vystoupení a stále častěji se ozývá, aby byla drezúra zvířat v cirkusech ukončena. V Evropské unii se to odrazilo ve vnitrostátních právních předpisech 19 členských států, které přijaly omezení používání všech nebo výhradně divokých zvířat v cirkusech. Pokud je však u jiných členských států drezúra zvířat povolena, musí státy se zákazem vystupování zvířat umožnit průjezd.

Hlavními tématy v oblasti welfare cirkusových zvířat jsou omezený prostor, předčasný odstav mláďat a jejich odchov z ruky, neuspokojení přirozeného sociálního chování, neustálý transport, blízký kontakt s člověkem a nacvičování nepřirozeného chování. Drezúra zvířat postrádá také smysl pro edukaci veřejnosti, protože u dětí vyvolává zkreslené informace o tom, jak zvířata žijí nebo se přirozeně chovají. Významným bodem byla bezpečnost veřejnosti a samotných zaměstnanců cirkusu. Za posledních 22 let bylo v cirkusech EU zaznamenáno 305 incidentů, které byly způsobeny 608 zvířaty. Při těchto incidentech bylo zabito 11 lidí, 86 lidí bylo zraněno, přičemž nejčastěji v těchto případech figurovali tygři a sloni. Překvapující je, že 91 případů způsobili velbloudovití, na které je často pohlíženo již jako na domestikovaná zvířata. Většina omezení a zákazů se jich tedy nedotýká. Nejvíce těchto případů bylo zaznamenáno v Německu (138), dále pak ve Francii (49) a 29 v Itálii.

Pokud jsou přijaty zákazy používání divokých zvířat v cirkusech, musí cirkusy a/nebo vnitrostátní orgány najít řešení pro další chov zvířat. Vždy však musí být prioritou ochrana těchto zvířat. EuroGroup for Animals (2017) dodává, že pouze koordinovaný a úplný zákaz ve všech členských státech EU může zaručit soudržné a účinné řešení problému. V roce 2021 organizace EuroGroup for Animals vydala aktualizovanou verzi „Wild Animals in Circuses: Problems, Risks and Solutions“. Jedná se o zveřejnění dat k prosinci roku 2019. Nově došlo

k omezení v Irsku, kde došlo k zákazu drezúry volně žijících zvířat, stejně tak v Lotyšsku a Litvě. K zákazu se přidalo nově i Rumunsko, ve kterém je zakázáno používat obratlovce bez ohledu na způsob a stupeň výcviku, a to jak narozené v zajetí, tak i odchycené z volné přírody v cirkusových představeních, putovních cirkusech, putovních show nebo jiných podobných představeních. Od roku 1995 do roku 2019 bylo zaznamenáno celkem 478 incidentů způsobenými divokými zvířaty v cirkusech v počtu 889 jedinců. Nejvíce případů bylo zaznamenáno v Německu (202), poté ve Francii (85) a Itálii (44). Jak lze zjistit z dat z roku 2017, v Německu za pouhé dva roky došlo k nárůstu o 64 případů, ve Francii o 36 případů a v Itálii o 15 případů. V České republice bylo zaznamenáno za 24 let 8 případů incidentů s divokými zvířaty chovanými v cirkusech. V některých zemích byly zaznamenány incidenty s drezírovanými zvířaty i přes zákaz drezúry divokých zvířat. Tyto incidenty byly způsobeny velbloudovitými, stejně jak uvádí studie z roku 2017. Celkem 13 lidí bylo zabito a 99 lidí bylo zraněno. Za smrt lidí byly zodpovědné tyto tři druhy zvířat: tygři, lvi, sloni a medvědi.

Literatura

1. History of Circus. 2021a. Circus History and Origins - From the First Circus. Online. Viděno 3.10.2021. Dostupné z: <http://www.historyofcircus.com/circus-origin/>
2. History of Circus. 2021b. Philip Astley Biography and Facts. Online. Viděno 3.10.2021. Dostupné z: <http://www.historyofcircus.com/circus-origin/philip-astley/>
3. Hagenbeck, C. 1912. Beasts and men. Being Carl Hagenbeck's experiences for half a century among wild animals. (London & New York: Longmans, Green, and Co., 1912).
4. Cirqueon. 2008. Z historie českého cirkusu. Online. Viděno 3.10.2021. Dostupné z: <https://www.cirqueon.cz/13/z-historie-ceskeho-cirkusu>
5. Harris, S., Iossa, G., Soulsbury, C. D. 2006. A review of the welfare of wild animals in circuses. Online. Viděno 3.10.2021. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/A-review-of-the-welfare-of-wild-animals-in-circuses-Harris-Iossa/27505e7469c0eccc918dc37e5c97470fb1850af6>
6. RSPCA. 2021. Wild animals in circuses. Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: <https://www.rspca.org.uk/adviceandwelfare/wildlife/captivity/circuses>
7. MSPCA. 2021. Circus Animal Welfare. Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: https://www.mspca.org/animal_protection/circus-animal-welfare/
8. Born free USA. 2021. Circuses. Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: <https://www.bornfreeusa.org/?s=circus>

9. Murphree, R., Warkentin, J. V., Dunn, J. R., Schaffner, W., Jones, T. F. 2011. Elephant-to-Human Transmission of Tuberculosis, 2009. *Emerging Infectious Diseases*, 17, 366–371.
10. Backues, K. A., Wiedner, E. B. 2019. Recommendations for the diagnosis, treatment and management of tuberculosis, *Mycobacterium tuberculosis*, in elephants in human care. *International Zoo Yearbook*, 53, 116-127.
11. Miller, M. A., Buss, P., Roos, E. O., Hausler, G., Dippenaar, A., Mitchell, E. et al. 2019. Fatal Tuberculosis in a Free-Ranging African Elephant and One Health Implications of Human Pathogens in Wildlife. *Frontiers in Veterinary Science*, 6, 1-8.
12. Mikota, S. K., Maslow, J. N. 2011. Tuberculosis at the human–animal interface: An emerging disease of elephants. *Tuberculosis*, 91, 208-211.
13. Une, Y., Mori, T. 2007. Tuberculosis as a zoonosis from a veterinary perspective. *Comparative Immunology, Microbiology and Infectious Diseases*, 30, 415-425.
14. Fobar, R. 2020. Captive elephants can spread tuberculosis to humans—'an issue that's been ignored'. *National Geographic*. Dostupné z: <https://www.nationalgeographic.com/animals/article/threat-of-tuberculosis-transmission-looms-in-captive-elephants>
15. Iossa, G., Soulsbury, C. D., Harris, S. 2009. Are wild animals suited to a travelling circus life? *Animal Welfare*, 18, 129-140
16. Harris, J. D. S., Piskett, H. 2016. The welfare of wild animals in travelling circuses, 1-178.
17. Casamitjana, J. 2015. Many Countries Have Banned Wild Animals in Circuses ... but Who's Lagging Behind? Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: <https://www.onegreenplanet.org/animalsandnature/banning-wild-animals-in-circuses/>
18. EuroGroup for Animals. 2017. Wild Animals in EU Circuses: Problems, Risks and Solutions. Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: https://www.aap-primadomus.org/uploads/inline-files/171011%20E4A-Circus_Report-final.pdf
19. EuroGroup for Animals. 2021. Wild Animals in EU Circuses: Problems, Risks and Solutions. Update Edition. Online. Viděno 4.10.2021. Dostupné z: https://www.eurogroupforanimals.org/files/eurogroupforanimals/2021-08/E4A-Circus_Report-09-08-2021.pdf